

**DET KONGELIGE
FORSVARSDÉPARTEMENT**

Statsråden

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité

Tidl. ref.

Vår ref.

Dato

20 JAN 2010

2009/02465-27/FD IV 3/TEA

**ANMODNING FRA KONTROLL- OG KONSTITUSJONSKOMITEEN OM
KOMMENTARER TIL FORSVARETS BRUK AV MIDLER UNDER NOBLE**

Jeg viser til brev fra Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité av 26. november 2009 med anmodning om kommentarer til oppslag i media om Forsvarets bruk av midler under Noble, og foreløpig svar av 4. desember 2009.

Det er innledningsvis viktig for meg å understreke at jeg legger stor vekt på god økonomistyring og god forvaltning i forsvarssektoren. All forvaltning skal være forsvarlig, ressursbruken skal være effektiv og kravene til regnskap og dokumentasjon skal være oppfylt.

Regjeringen legger stor vekt på å skape forutsigbarhet og best mulige rammevilkår for norsk industri. Samarbeidet med industrien skal skje profesjonelt, i åpenhet og i tråd med gjeldende regelverk. Som et ledd i oppfølgingen av regjeringens næringsstrategi, gir Forsvarsdepartementet blant annet støtte til forsvarsrelaterte utviklingsprosjekter. I tilknytning til dette er det etablert rutiner og retningslinjer for tildeling og oppfølging av denne type støtte. De senere år er det også iverksatt tiltak for å sikre at gode holdninger, etikk og forsvarlig ledelse skal være en fullverdig og integrert del av forsvarssektorens arbeid.

Jeg ønsket å få frem det totale bildet knyttet til forsvarssektorens støtte til de ulike prosjektene som har vært gjennomført av selskapene i "OCAS-sfæren". Departementet ba derfor Forsvarsstaben om en fullstendig redegjørelse om all kontakt mellom Forsvaret og selskapene i OCAS-sfæren. Redegjørelsen fra Forsvarsstaben ble mottatt 7. januar 2010 og følger vedlagt dette brev. Jeg vil i det etterfølgende gi en kort redegjørelse for sakens fakta basert på Forsvarsstabens redegjørelse.

Forsvaret og kontakten med selskaper i "OCAS-sfæren"

Det fremgår av Forsvarsstabens redegjørelse at Forsvarets kontrakter mot selskaper i OCAS-sfæren, har vært knyttet til følgende prosjekter:

Prosjekt Obstacle Collision Avoidance System (OCAS): Luftforsvaret har bidratt til utvikling av et system for varsling av luftfartshindre (OCAS-systemet). Forsvarsstaben har opplyst at samarbeidet med Tyra Invest AS og senere OCAS AS i denne sammenhengen startet på slutten av 1990-tallet, og at dette første gang ble formalisert gjennom kontrakter knyttet til økonomisk støtte i 2000. Luftfartsverket/Avinor og Statnett deltok aktivt i dette samarbeidet. Forsvarsstaben oppgir videre at nettopp flytrygging og utsikten til å bidra til utvikling av et system som kunne redusere tap av menneskeliv og materiell var begrunnelsen for å støtte dette arbeidet. Luftforsvaret har til sammen bidratt med direkte og indirekte støtte til en verdi av 5,815 mill. kroner (ekskl. mva.), 6,4 mill. kroner (inkl. mva.). Videre har Forsvarsdepartementet i 2007 gitt OCAS AS en ikke-eksklusiv brukstillatelse av frekvensbåndet 1300-1350 MHz. Post- og teletilsynet har vurdert verdien av det aktuelle frekvensbåndet til å være svært begrenset, og har videre opplyst om at per i dag er ingen frekvensbånd regulert til radarformål blitt omsatt for penger i Norge. Post- og teletilsynet har konkludert med at interessen og markedsverdien for et slikt frekvensbånd er lav.

Når det gjelder OCAS AS' ikke-eksklusive rett til å bruke deler av de frekvenser Forsvaret disponerer, viser en fornyet juridisk vurdering i departementet at denne vil kunne vurderes til å være konkurransevridende.

Frekvensavtalen med OCAS er imidlertid ikke begrensende for muligheten til å gi andre aktører tilsvarende frekvenstilgang. Forsvarsdepartementet arbeider nå sammen med Post- og teletilsynet for konkret å avtale fremgangsmåte for at en slik frekvenstilgang kan gis til alle aktuelle interessenter.

Prosjekt Advanced Concept Technology Demonstrator (ACTD) ble gjennomført i perioden 2001 til 2005 i regi av Norwegian Battle Lab and Experimentation (NOBLE). NOBLES oppgave er å drive konseptuell eksperimentering og utvikling for å bidra i videreutviklingen av Forsvaret. Prosjektet hadde som formål å anskaffe prototyper av et radarbasert overvåkningssystem for overvåkning av luftrom, grenser og dedikerte bakkeområder i militære operasjoner. Dette prosjektet hadde også to underprosjekter kalt Experiment Clustered Radar (XCLURAD) og Experiment Electronic Fence (XEF). Disse to underprosjektene innebar gjennomføring av felteksperimenter med de forskjellige prototypene av ACTD. Prosjektet ble terminert da den operative effekten ble vurdert til å være tilstrekkelig for å kunne gå videre. Det var mangler ved produktene både teknologisk og i forhold til størrelse. Total kostnad var, inkludert kostnadene knyttet til XCLURAD og XEF, på 72,6 mill. kroner (inkl. mva.).

Prosjekt ODIN ble startet i 2002 i regi av NOBLE og var et utviklingsprosjekt primært tiltenkt spesialstyrkene. Prosjektet skulle gjøre det mulig å oppdage, identifisere og stedfeste objekter i et nærmere definert område. Det var basert på utplassering, ved hjelp av kampfly, av sensorer og senderutstyr for overføring av bilder eller video. Prosjektet ble avsluttet i 2005 på bakgrunn av en evaluering fra Forsvarets

forskningsinstitutt som anga at det å ta systemet i bruk i Forsvaret ville innebære for mye usikkerhet og være for kostbart. Total kostnad var 63,3 mill. kroner (inkl. mva.).

Av Forsvarsstabens redegjørelse fremgår det videre at grunnteknologien i OCAS-systemet og Forsvarets prosjekt ACTD er den samme. Grunnteknologien for både OCAS og ACTD stammer fra et tidligere prosjekt ABACUS hvor Forsvaret, Siemens AS og Sintef Tele og data i 1996 gikk sammen for å utvikle radarsensorer til Hæren. Dette arbeidet ble avsluttet i 2000, og rettighetene tilfalt leverandørene. Dette prosjektet hadde en kostnad for Forsvaret på 18,2 mill. kroner (ekskl. mva.). Systemene OCAS og ACTD er videreutviklet mot forskjellige mål og til forskjellige formål, noe som innebærer store forskjeller i programvare og maskinvare fra ABACUS til OCAS og ACTD, samt mellom de to prosjektene OCAS og ACTD.

Forsvaret har over en periode på seks år brukt 142,3 mill. kroner (inkl. mva.) på prosjektene OCAS, ACTD og ODIN og selskapene i "OCAS-sfæren". I tillegg kommer 2,2 mill. kroner som Forsvaret ikke har fordelt på enkeltprosjekt, til sammen 144,5 mill. kroner (inkl. mva). Videre er det benyttet 18,2 mill. kroner på prosjekt ABACUS knyttet til selskapene Siemens AS og Sintef.

I tillegg til prosjektene nevnt over, har Tyra Invest AS henvendt seg til Forsvarsdepartementet i 2004 som en mulig kjøper av Forsvarets F-5 kampfly da disse skulle avhendes. Etter at Forsvaret senere i 2004 opplyste Tyra Invest om driftskostnadene knyttet til operativ drift av flyene, har det ikke vært kontakt mellom Tyra Invest og Forsvaret knyttet til denne saken.

Videre fremmet Tyra Invest i 2004 et forslag til departementet om å bidra som systemleverandør til Joint Strike Fighter med datalinken utviklet under ODIN-prosjektet. Dette prosjektforslaget var beheftet med stor usikkerhet og risiko, og ble ikke videreført.

Forsvarsstaben oppgir i sin redegjørelse at det i tilknytning til ACTD- og ODIN-prosjektene i perioden 1999-2004 er funnet en rekke brudd på anskaffelsesregelverket for Forsvaret og på god forvaltningsskikk. Jeg tar dette alvorlig. Forsvarssektoren er avhengig av tillit, og våre handlemåter må være troverdige.

Arbeidet for forbedret forvaltning og økonomistyring har siden 2004 stått sentralt i Forsvarsdepartementet og Forsvaret. Dette har vært et systematisk arbeid blant annet innenfor hovedområdene:

- Nye/oppdaterte regelverk: Her er blant annet Anskaffelsesregelverk for Forsvaret (ARF) innført, og det er gjort oppdatering av forsvarssektorens instruksjer og retningslinjer knyttet til økonomistyring.
- Nye rutiner: Det er bl.a. etablert rutinebeskrivelser og håndbøker for regnskapsførende enheter som skal sikre at enhver postering i regnskapet understøttes av tilstrekkelig dokumentasjon.
- Intern kontroll er videreutviklet som en integrert del av virksomheten i etaten.

- Opplæring og bevisstgjøring: Forsvarssektoren har iverksatt en rekke tiltak for å styrke kompetansen innenfor økonomistyring og forvaltning. Det er også iverksatt tiltak for å sikre at gode holdninger, etikk og forsvarlig ledelse skal være en fullverdig og integrert del av forsvarssektorens arbeid.
- Nye systemer: Forsvaret har blant annet innført et felles system for økonomi, styring og forsyning.

Brudd på anskaffelsesregelverket er ikke akseptabelt. Jeg er svært opptatt av at Forsvaret praktiserer god forvaltningsskikk, herunder at regelverket overholdes. Forsvarsdepartementet har en tett dialog med etaten, og følger Forsvaret månedlig opp gjennom en tiltaksliste for økonomistyring og forsvarlig forvaltning.

Forsvarsstaben opplyser om at den nye ledelsen ved NOBLEs siden 2005 har lagt stor vekt på forsvarlig og korrekt forvaltning. Faglig sett utfører NOBLE ikke lenger selvstendig teknologiutvikling, men gjennomfører mindre og kortsiktige prosjekter med lavere risiko og eksperimenterer mer med ikke-teknologiske aspekter.

For ordens skyld vil jeg også opplyse at departementet har mottatt en henvendelse fra EFTAs overvåkningsorgan ESA vedrørende påstander om mulig ulovlig statsstøtte og brudd på anskaffelsesregelverket knyttet til prosjektene omtalt ovenfor. Denne henvendelsen følges opp henhold til normale prosedyrer. Utover dette vurderer jeg løpende om det er behov for ytterligere oppfølging av saken.

Med hilsen

Grete Faremo

5. Jan

Vår saksbehandler
Hans Kristian Herland, hherland@mil.no
+4723 09 67 08, 0510 6708
FST

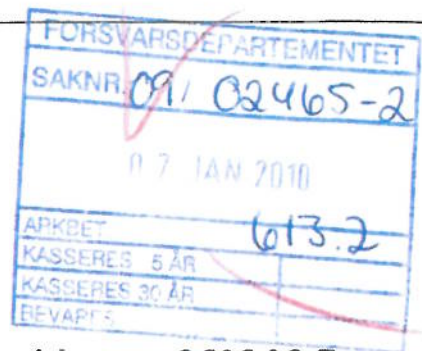
Vår dato / **Vår referanse**
2009-12-17 / 2009/039085-003/FORSVARET/046

Tidligere dato / **Tidligere referanse**

Til
Det kongelige forsvarsdepartement

Kopi til

Postboks 8126 Dep
0032 OSLO

Redegjørelse vedrørende Forsvarets kontakt med selskapene OCAS AS, Tyra Invest AS og SSPR AS

1 Bakgrunn

Gjennom oppslag i Dagens Næringsliv har offentligheten blitt gjort kjent med diverse avtaler og kontrakter mellom Forsvaret og selskapsstrukturen i OCAS-sfæren. Videre har representanter på Stortinget stilt spørsmål til Forsvarsministeren om Forsvarets forhold til OCAS AS. Blant annet med bakgrunn i disse forholdene er Forsvarsstaben bedt om å gi en fullstendig redegjørelse for all kontakt mellom Forsvaret og selskapene i OCAS-sfæren.

OCAS-sfæren består av selskapene Tyra Invest AS, OCAS AS og Synthetic Signal Processing Radar AS (SSPR AS). Tyra Invest AS ble opprettet 18. september 1997, og er eiet av blant annet tre tidligere forsvarsansatte, og en av disse er også styreformann i selskapet. OCAS AS ble opprettet som selskap 7. mars 2000. Selskapet eies blant annet av Tyra Invest AS. Daglig leder i OCAS AS er samme person som er styreformann i Tyra Invest AS. Tyra Invest AS opprettet selskapet SSPR AS 19. januar 2002. SSPR AS fusjonerte med overtakende selskap OCAS II 22. april 2005. OCAS II fusjonerte med OCAS AS 3. oktober 2008. Dette viser at selv om Forsvaret har kontrakter med de tre selskapene, er det i realiteten de samme menneskene bak de, og det er da naturlig å redegjøre for kontakten som Forsvaret har hatt med alle tre.

Denne redegjørelsen gir innledningsvis en kort bakgrunn for Norwegian Battle Lab Experiment (NOBLE). Videre gis en redegjørelse for hvert av prosjektene mellom Forsvaret og OCAS-sfæren, inkludert økonomi og erfaringer. Videre nevnes kort en kontakt mellom Forsvaret og Tyra Invest AS vedrørende avhending av F-5. Til slutt kommer en oppsummering av saken med en totaloversikt over økonomi, erfaringer og iverksatte tiltak.

Kontakten mellom disse selskapene og Forsvaret har i hovedsak skjedd på to spor; en kontakt i forbindelse med utviklingen av et system for varsling av lufthinder og en kontakt i forbindelse med flere utviklings- og eksperimenteringsprosjekter gjennom NOBLE.

2 NOBLE – kort historikk

2.1 NOBLE som forprosjekt i Luftforsvaret (2000-2001)

Ultimo 1999 besluttet Luftforsvaret å etablere et forprosjekt for et "Norsk Battlelab Eksperiment" og det ble utpekt en midlertidig leder med et initielt budsjett på kr 375.000,- som skulle styre prosjektet innenfor gjeldende forvaltningsbestemmelser- og rutiner. Dette ble våren 2000 fulgt opp ved utstedelse av "Mandat for definisjonsfasen av Norsk BattleLab Eksperiment (NOBLE)". Av mandatet

Postadresse
Postmottak
2617 LILLEHAMMER

Besøksadresse
Glacisgata 1
0015 OSLO

Sivil telefon/telefaks
2309 6708/2309 6710

Militær telefon/telefaks
0510 6708 0510 6710

Epost/ Internett
postmottak@mil.no
www.forsvaret.no

Organisasjonsnummer
NO 986 1005 174 MVA

Vedlegg
0

fremkommer det blant annet at NOBLE skal organiseres i en form som gir rom for evolusjon, eksperimentering og handling i tråd med Generalinspektøren for Luftforsvarets (GIL) intensjon og hvor frihet til å løse oppdraget, risikovillighet, kreativitet, tempo og kompetanseoppbygging skal stå sentralt. Forprosjektet eksisterte frem til 1 september 2000 og ble avsluttet ved skriftlig overlevering av funn til Luftforsvarsstaben (LST). Forprosjektorganisasjonen ble deretter oppløst.

2.2 NOBLE som prosjekt i Luftforsvaret (2001-2003).

I februar 2001 sendte GIL en anbefaling til Forsvarssjefen (FSJ) om "Etablering av NOBLE "Battlelab" i Luftforsvaret". Anbefalingen fra GIL var at FSJ skulle oppnevne representanter til NOBLEs styre. Styret skulle så gi rammer for organiseringen av NOBLE og finne permanent leder. Styret skulle videre tilrettelegge driften innenfor et koordinert og godkjent økonomisk omfang som skulle fastsettes av Forsvarets overkommando. FSJ sluttet seg til GILs anbefaling og sendte ut et beslutningsnotat angående videreføring av NOBLE "Battlelab" i Luftforsvaret ved Bodø hovedflystasjon. NOBLE skulle bla samarbeide flernasjonalt med andre tilsvarende enheter.

Lufttjenesteinspektoratet ga i september 2001 NOBLE/Bodø hovedflystasjon fullmakt til posteringer og inngåelse av kontrakter innenfor en midlertidig ramme på kr 5 000 000,-. Midlertidig leder for NOBLE ble utpekt og ble pålagt å følge gjeldende forvaltningsbestemmelser og -rutiner. Inntil endelig prosjektorganisasjonen ble opprettet disponerte sjef NOBLE selv personell etter behov og inngikk de kontrakter han mente var nødvendig for å komme i gang med prosjektet.

Ultimo 2001 stadfestet FSJ opprettelsen av prosjekt NOBLE og utpekte fast leder av NOBLE fra 2002. NOBLE skulle være et fellesprosjekt og administrativt lagt under Luftforsvaret, men skulle ha en fellesoperativ målsetning med forankring i forsvarsgrenene. Det ble besluttet å opprette et styre med GIL som styreleder og 7 medlemmer fra ulike avdelinger i Forsvaret.

Ultimo 2002 besluttet det at Fellesoperativt hovedkvarter (FOHK) skulle overta ansvaret for CD&E og at NOBLE skulle overføres fra Luftforsvaret til FOHK. Hensikten var å gjøre NOBLE mer "felles".

2.3 NOBLE som prosjekt under FOHK (2003-2005)

August 2003 ble NOBLE overført fra Luftforsvaret til FOHK og det besluttet at CD&E oppdrag og midler i fremtiden ville bli gitt til flere enn NOBLE. Nytt mandat for NOBLE ble utarbeidet og det ble igangsatt arbeid med en CD&E kampanjeplan. Styret fikk utvidede oppgaver og skulle nå være styre for CD&E-virksomheten i hele Forsvaret.

Styret endret navn og ble nå omtalt som "Rådet for operativ eksperimentering" og skulle behandle nye CD&E programmer organisert med både et styre og en arbeidsgruppe etter modell fra NATO. NOBLE skulle ivaretas i linjen.

2.4 NOBLE som avdeling under FOHK (2005-2009)

NOBLE ble nedlagt som prosjekt fra august 2005 og ble opprettet som vanlig avdeling i linjeorganisasjonen.

Forsvarets CD&E program forble et tverrfaglig program i perioden 2005-09 og NOBLE var en av flere aktører som fikk tildelt oppdrag og budsjett. FOHK gjennomførte i perioden en rekke tiltak for å strukturere rådsmøter, arbeidsgruppe møter, og CD&E oppdrag-/budsjettstyring. NOBLE gjennomgikk i perioden 2005-06 signifikante faglige og forvaltningsmessige reformer.

I dag gjennomfører ikke NOBLE selvstendig teknologiutvikling og har ikke CD&E initiativ med store budsjetter. NOBLE gjennomfører etter reformen mindre og kortsiktige CD&E initiativ med lavere risiko, eksperimenterer mer med ikke-teknologiske aspekter, og anvender moden teknologi eller samarbeider med materiellprosjekter ifm eksperimentering. NOBLE startet fra 2005 med strukturert kompetansebygging innen eksperimentmetode og fra høsten 2005 ble eksperimentrapporter publisert. Fra 2005 og utover legger NOBLE stor vekt på forsvarlig og korrekt forvaltning.

Fra årsskiftet 2009 ble NOBLE overført til INI og ble en budsjett- og resultatansvarlig avdeling (BRA) i Forsvaret.

3 Forsvaret og OCAS-systemet

3.1 Bakgrunn og hensikt med Luftforsvarets støtte til utvikling av system for varsling av luftfartshinder

Luftforsvaret er i dag driftsansvarlig for fem flyplasser i Norge og grunneier på ytterligere ni. Luftforsvaret er en meget sentral aktør innen luftfart i Norge, og har tradisjonelt vært en pådriver i flytryggingsspørsmål. Som en del av dette arbeidet har Luftforsvaret bidratt til utvikling av et system for varsling av luftfartshindre. Luftforsvaret har samarbeidet med Tyra Invest AS og senere OCAS AS knyttet til utviklingen av et slikt system (OCAS-systemet). Samarbeidet startet på slutten av nittitallet og ble formalisert til kontraktmessig direkte støtte i 2000. Luftfartsverket og Luftfartstilsynet deltok i samarbeidet.

Luftforsvarets begrunnelse for å støtte arbeidet var flytrygging og utsikten til å bidra til utvikling av et system som kunne redusere tap av menneskeliv og materiell.

3.2 Kontrakt om støtte til OCAS i 2000

Tyra Invest AS sendte november 1999 en telefaks til Flytrygginginspektoratet (FTI) med en kostnadsbeskrivelse for et prosjekt (varsling av luftfartshindre). Deretter søkte Tyra Invest AS senere samme måned Luftforsvaret om økonomisk støtte til utviklingen av et varselsystem for å hindre kollisjon mellom fly og høyspentledninger. Lufttjenesteinspektoratet (LTI) og FTI anbefalte å støtte et slikt prosjekt med bakgrunn i at "... et radiobasert varslingssystem kan være med på å redusere Luftforsvarets tap av både flymannskaper og fly i fremtiden."

Etter ytterligere presiseringer av prosjektet fra Tyra Invest AS og etter påfølgende møte med Tyra Invest AS og Luftfartsverket besluttet Luftforsvaret å støttet prosjektet med kr 100.000,- ifm overgangen fra et forprosjekt til prosjekt i januar 2000.

4 mai 2000 signerte Luftforsvaret en avtale med Luftfartsverket som bekreftet at Luftfartsverket kunne inngå en Offentlig Forsknings- og Utviklingskontrakt med Tyra Invest AS for utvikling av en markør for radiovarsling av luftfartshinder. Denne kontrakten (TFF 00/03) mellom Luftfartsverket (på vegne av Luftforsvaret, Statnett og Luftfartsverket) og Tyra Invest AS gjaldt "Prosjekt for varsling av luftfartshindre". Av kontrakten fremgår det at Luftforsvaret skulle bidra med direkte støtte på NOK 1.736.000,- og indirekte støtte verdisatt til NOK 657.000,- i form av arbeidsinnsats, reiser og flytimer. Kontrakten hjemler også utbetaling av royalties på 2 % av omsetningen ved salg til andre kunder enn de tre bidragsyterne, begrenset oppad til tilskuddet som ble gitt.

3.3 Kontrakt om støtte til OCAS i 2003

September 2001 ble det gjennomført et møte i Luftfartstilsynet om et system for varsling av luftfartshinder. Etter dette ble det gjennomført telefonsamtaler og møter mellom OCAS og Luftforsvaret hvor OCAS ba om ytterligere støtte til ferdigstilling av 20 prototyper. En direkte støtte på NOK 3.322.000,- eks mva ble anbefalt fra LTI til LST. Støtten ble konkretisert til en anskaffelse av 20 prototyper og gjort til en delanskaffelse under Prosjekt P7899 – "Mindre investeringer kampfly 02-04". Videre ble det utarbeidet en avtale mellom Avinor og Luftforsvaret om at Avinor på vegne av FLO/I (på vegne av Luftforsvaret) kunne inngå kontrakt med OCAS om prosjekt for varsling av luftfartshindre II – kontrakt LAF 2003/01. Denne kontrakten var en tilleggskontrakt som reviderte den første kontrakten (TFF 00/03) omtalt over. Ihht avtalen ble 20 prototyper lever Statnett.

3.4 Testflyging

OCAS AS søker juni 2000 om å gjennomføre flytester med Forsvarets fly høsten 2000. LST gir samme dag denne tillatelse til å gjennomføre flytester i henhold til kontrakt TFF 00/03. I 2003 søkte OCAS om å benytte Bell 412 i testflyging opp mot varslingssystemene. Denne tillatelsen ble gitt av LST.

3.5 Forsvarets kontakt med OCAS AS om bruk av frekvenser

FD er, når det gjelder Forsvarets bruk av frekvenser, kontaktpunkt mot Post- og teletilsynet (PT). FD forestår søknader og ankesaker til og eventuelle klagesaker fra PT vedrørende Forsvarets frekvensbehov og -bruk. I september 2007 tok Forsvaret telefonisk kontakt med FD for å informere om at Forsvaret hadde til hensikt å gi OCAS AS en ikke-eksklusiv brukstillatelse av frekvensbåndet 1300-1350 MHz. Forsvaret vurderte systemet å være et svært viktig bidrag til flysikkerheten både for sivil og militær lufttrafikk. FD ble, som kontaktpunkt mot PT, anmodet om å signere en avtale til dette formålet.

FD mottok i september 2007 per e-post et utkast til en slik avtale og gjorde i den forbindelse en juridisk vurdering av avtaleutkastet. Som del av den juridiske vurderingen ble det stilt spørsmål om det fantes konkurrenter til OCAS-systemet, og om Forsvarets bruk og rettigheter i frekvensbåndet ville være tilfredsstillende beskyttet dersom OCAS AS ble gitt anledning til å bruke frekvensene.

Forsvaret opplyste per e-post til FD i november 2007 at Forsvaret ikke var kjent med at fantes konkurrenter til OCAS-systemet i markedet. Det ble videre bekreftet fra Forsvarets side at Forsvarets bruk og rettigheter i frekvensbåndet var tilfredsstillende ivaretatt i det foreliggende avtaleutkastet. Med bakgrunn i disse avklaringene, og ikke minst på grunnlag av at Forsvaret anså systemet som et svært viktig bidrag til militær og sivil flysikkerhet, vurderte FD at avtalen med OCAS AS kunne inngås. Avtalen ble undertegnet i et møte mellom FD og OCAS AS i desember 2007.

3.6 Økonomi

Total kostnad for Forsvaret for OCAS-systemet var støtte på kr 100.000,- ifm overgangen fra forprosjekt til prosjekt samt direkte støtte på 1,736 mill kr (2,14 mill kr inkl mva). I 2003 ble det gitt en ytterligere direkte støtte på kr 4,2 mill kr inkl mva for ferdigstilling av 20 prototyper. Disse kostnadene avviker ift tidligere beregninger på 5,8 mill kr. Avviket skyldes manglende inkludering av mva og at verdien av den indirekte støtten var med i den tidligere beregningen.

4 Prosjekt ODIN

ODIN var et utviklingsprosjekt som skulle ta frem teknologi som skulle gjøre det mulig å oppdage, identifisere og stedfeste objekter i et nærmere definert område. Bakgrunnen var erfaringer fra operasjoner på Balkan på slutten av 90-tallet hvor det ofte kunne være vanskelig å få tilgang til et detaljert situasjonsbilde over operasjonsområdet.

Prinsippet bak ODIN var at det ved hjelp av kampfly ble utplassert optiske sensorer med senderutstyr for overføring av bilder (stillbilder eller videofilm) fra området til en designert mottaker- og kontrollenhet. Mottaker- og kontrollenheten var i denne sammenheng forutsatt brukt av spesialstyrker som kunne operere i fremste linje i et kampområde, eller eventuelt bak fiendens linjer. Bilde-senderutstyret skulle posisjoneres i valgt høyde over bakkenivå ved bruk av ballong forankret til bakken, og skulle opereres i henhold til signaler fra kontrollenheten. Informasjonen skulle bearbeides etter mottak og kunne eventuelt utløse operative tiltak.

Utskytningsenheten for våpensystemet Antitank Bomb Cluster Mk-20 (ABC Mk-20) var tiltenkt som deployeringsenhet for ODIN. ABC Mk-20 var besluttet utfaset av Forsvaret, i ODIN-prosjektet ønsket man å gjenbruke denne utskyttingsenheten til å deployere sensorer i stedet for våpen.

4.1 Kontrakt ODIN fase I

NOBLE var i 2001-2002 i dialog med Tyra Invest AS for utvikling av dette systemet. Tyra Invest AS hadde allerede i januar 2002 en prototype under konstruksjon. Kontrakt mellom NOBLE og Tyra Invest AS ble inngått 16. januar 2002. Kontrakten beskrev utvikling i tre faser. ODIN Fase I omhandlet systemtesting av kamerasystem, fallskjermssystem og ballongdel. Kontrakten var på 2,95 mill. kroner. NOBLE ble holdt orientert om fremdriften i prosjektet av Tyra Invest AS.

4.2 Kontrakt Odin fase II og III

Kontrakt på ODIN fase II ble inngått mellom NOBLE og Tyra Invest AS 23. oktober 2002. ODIN Fase II omhandlet avklaring av kritiske deler av leveringssystemet, samt etablering av spesifikasjoner for et

totalintegrert system. Fase III omhandlet utvikling av radiosystemet for overføring av informasjon mellom sensor og mottaker- og kontrollenhet. Forsvarets overkommando sendte i februar 2003 en anmodning fra Forsvarets logistikkorganisasjon om avvik fra Bestemmelser om anskaffelser i Forsvaret til Forsvarsdepartementet. Forsvarsdepartementet innvilget unntak fra anskaffelsesregelverket for den konkrete anskaffelsen innenfor en økonomisk ramme på 7,064 mill. kroner. Kontrakt på ODIN fase II og III ble inngått mellom NOBLE og Tyra Invest AS, kontraktens verdi var på 14,125 mill. kroner. Kontrakten var en utviklingskontrakt godkjent etter anskaffelsesregelverket. Denne kontrakten erstattet tidligere inngåtte kontrakt på ODIN fase II mellom de samme parter.

4.3 Kontrakt Odin fase IV

Tyra Invest AS oversendte tilbud på ODIN fase IV til Forsvarsdepartementet 22. januar 2003. Tilbudet ble videresendt Forsvarets overkommando for behandling. Forsvarets overkommando anbefalte tilbudet, og stilte 22,5 mill. kroner til rådighet for ODIN fase IV. Forsvarets logistikkorganisasjon inngikk kontrakt på ODIN fase IV 11. desember 2003. Kontrakten omhandlet fremskaffelse av overvåkingsutstyr med evne til å oppdage, identifisere og stedfeste objekter i et nærmere definert område ved utplassering av senderutstyr fra kampfly. Kontraktssummen var 30,998 mill. kroner inkl. mva, og var en forhandlet kontrakt i henhold til anskaffelsesregelverket. Kontraktsinngåelsen ble godkjent av Forsvarsdepartementet 8. desember 2003, under forutsetning av at Forsvarsdepartementets maksimale forpliktelse var 27,9 mill. kroner inkl. mva. Forsvaret finansierte selv det overskytende beløp. Prosjektet ble gjennomført med en kostnad på 27,9 mill. kroner finansiert over P-900011 ODIN IV, samt en merkostnad på 4,2 mill. kroner finansiert over P7710, Delprosjekt 7 - ODIN fase IV, totalt 32,1 mill. kroner.

4.4 Avslutning av prosjektet

FFI utarbeidet "ODIN Sensorsystem-kost-effektivitetsanalyse" i desember 2004. Analysen ga en anbefaling sammenliknet med bruk av taktiske ubemannede fly (T-UAV). Analysen konkluderte med at integrering og sertifisering av ODIN på F-16 ville medføre betydelige kostnader, samt at det innebar mange usikkerhetsfaktorer. Basert på dette ble ODIN terminert. Prosjektet ble formelt avsluttet i brev av 7. juli 2005 fra Forsvarets logistikkorganisasjon til Tyra Invest AS etter at Tyra Invest AS hadde levert det de skulle i henhold til kontrakten og NOBLE hadde mottatt sluttokumentasjon.

Total kostnad for Forsvaret for prosjekt ODIN var på 63,3 mill. kroner inkl. mva.

5 Prosjekt Advanced Concept Technology Demonstrators (ACTD)

Forsvaret hadde identifisert et behov for et system for overvåking av grenser og områder. NOBLE hadde festet seg ved et konsept for utplassering av radarer knyttet sammen i et nettverk for overvåking av luftrom relatert til spesielle traser og områder. Dette konseptet ble vurdert til å kunne dekke behovet. Konseptet var utviklet av firmaene Tyra Invest AS og Sintef Tele og Data, og skulle gi mulighet for overvåking av aktuelle luftrom til en vesentlig lavere kostnad enn eksisterende systemer. Tyra Invest AS hadde eierrettighetene til dette konseptet.

5.1 Oppstarten av prosjekt ACTD

Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) ba 18. desember 2001 om tilbud på pris og leveringstid på 20 stk. radarenheter knyttet til ACTD fra Tyra Invest AS til NOBLE. NOBLE kommuniserte i dette tidsrommet direkte med Tyra Invest AS og beklaget 25. januar 2002 at kontrakten ennå ikke var inngått. Samtidig var FLO lite fornøyd med måten NOBLE hadde opptrådt på i denne situasjonen, og presiserte gjeldende merkantile regler i et skriv til NOBLE 29. januar 2002. Tyra Invest AS opprettet som tidligere nevnt 19. januar 2002 selskapet Synthetic Signal Processing Radar AS (SSPR AS), som skulle være kontraktspart for utviklingen av ACTD.

5.2 Kontrakt ACTD

Anmodning om fullmakt til å inngå kontrakt ble sendt tjenestevei fra FLO til FD 27. juni 2002. Kontrakten var på 44,45 mill. kr. og innkjøpsmetoden har vært forhandlet kjøp i henholdt til

anskaffelsesregelverket. FD godkjente inngåelse av kontrakt 5. september 2002, og ba Forsvaret om nøye oppfølging av kontrakten siden SSPR AS var et svært ungt firma med liten egenkapital. NOBLE gjør Forsvarets logistikkorganisasjon oppmerksom på at NOBLE har inngått kontrakt på deler av arbeidet med utviklingen av ACTD tidligere, samt foretatt utbetalinger i henhold til denne kontrakten. Forsvarets overkommando presiserte ovenfor Noble at gjeldende regelverk måtte overholdes. FLO fikk iverksatt tiltak for å få tilbakebetalt forskuttet beløp på utviklingsarbeid hos SSPR. Gjennom 2003 var det mye korrespondanse og møter mellom avtalepartene pga. oppståtte forsinkelser hos leverandøren. Forsinkelsene var så store at kontraktene måtte modifiseres. Forsinkelsene vedvarte i 2004, og det ble vurdert å stanse prosjekt ACTD. NOBLE anmodet Tyra Invest AS om en redegjørelse for konsekvenser dersom Forsvaret skulle terminere ACTD B3. Leverandøren svarte at en terminering på dette stadiet ville medføre en besparelse på 350.000 kroner for Forsvaret. Den mulige besparelsen var såpass liten i forhold til kontraktens verdi at NOBLE valgte å stå løpet ut.

Det var opprinnelig ment at det skulle leveres 4 versjoner av ACTD (B1-4), men prosjektet ble terminert etter en rekke forsinkelser uten at B4-versjonen ble levert.

I 2004 startet leveransene fra SSPR til NOBLE, og de operative testene og eksperimentene kunne gjennomføres.

5.3 Evaluering av ACTD B1 (Varsling for luftvernstyrker)

ACTD B1 ble testet ut av NOBLE i 2004-2005. Rapporten etter endt eksperimentering i september 2005 viste at ACTD B1 ikke hadde oppfylt de forventningene som man hadde da kontrakten ble inngått, og resultatet fra eksperimentet ga ikke et rasjonale for videre eksperimentering med sensoren. NOBLE anbefalte derfor at videre eksperimenteringer med ACTD B1 ikke ble gjennomført.

5.4 Evaluering av ACTD B2 (Overvåking av grenser og områder)

ACTD B2 ble ikke gjenstand for samme omfattende testing som ACTD B1, men funnene fra eksperimenter i 2004, samt resultatene fra eksperimentet med ACTD B1 i 2005 viste at teknologien ikke var tilstrekkelig utviklet. Videre var kostnadene forbundet med å gjennomføre selv enkle eksperimenter relativt høye. NOBLE vurderte den operative verdien til ikke å være høy nok til at videre eksperimentering kunne anbefales. NOBLE anbefalte derfor i desember 2005 at videre eksperimentering med ACTD B2 ble terminert.

5.5 Evaluering av ACTD B3 (Radarbilde for et område)

Tidlig i 2005 fikk NOBLE levert ACTD B3 sensorer fra leverandøren. Disse sensorene tilfredstilte ikke kravene fra den opprinnelige kontrakten, og det var derfor vanskelig å si noe om konseptets operative nytteverdi. Videre viste det seg som for ACTD B2 at kostnadene for å gjennomføre relativt enkle eksperimenter ble svært høye vurdert opp i mot hvilken operativ verdi som kunne hentes ut. NOBLE anmodet derfor FOHK om å få kansellere oppdraget med å eksperimentere med ACTD i 2005, og videre eksperimentering med ACTD B3 ble stanset.

5.6 Avslutning av prosjektet

Prosjektet ble terminert da den operative effekten av prosjektet ikke var tilstrekkelig for å kunne gå videre. Det var mangler ved produktene både teknologisk og i forhold til størrelse.

Det ble gjennomført kostnadskontroll av en av kontraktene (ACTD B1/B2) og prosjektregnskapet viste at 94 % av etterkalkulert pris var direkte materialkostnader. Materialkostnadene er dokumentert med faktura og materialforbruket er vurdert mot kontraktens bestemmelser.

Total kostnad for Forsvaret på prosjekt ACTD var på 66,8 mill kroner inkl mva.

5.7 XCLURAD

I april 2005 ble det inngått en kontrakt mellom NOBLE og Tyra Invest AS benevnt XCluRad – Experiment Clustered Radar med det formål å sette i drift og operere *clustere* med sensorer ACTD B1 prototyper og B2, i Bodø. Tyra Invest AS hadde ihht kontrakten det hele og totale ansvar for planlegging, gjennomføring, evaluering, analyse og rapport vedrørende testingen. Avtalen hadde sammenheng med andre aktiviteter som SSPR og Tyra Invest AS hadde for NOBLE.

Denne kontrakten er inngått iht anskaffelsesregelverket, etter at det ble innhentet samtykke fra FD i forkant av inngåelse av kontrakt. Gjennomføring og fakturering skjedde ihht avtalen.

XCluRad prosjektet ble avsluttet med samme begrunnelse som for prosjektavslutning ACTD B2.

Total kostnad for Forsvaret på prosjekt XCluRad var kr 3.400.525,- inkl mva.

5.8 Xperiment Electronic Fence (XEF)

Denne kontrakten er inngått av FLO og NOBLE i desember 2004 og omfatter eksperimentering med ACTD B2 sensorer (Experiment Electronic Fence (XEF) ved Garnisonen i Sørvaranger (GSV).

Valg av anskaffelsesprosedyre ved å gå direkte til en leverandør (Tyra Invest AS) er begrunnet i anskaffelsesprotokoll og kontraktsetablering har vært i henhold til gjeldende anskaffelsesregelverk.

Prosjektet ble avsluttet med samme begrunnelse som for prosjektavslutning ACTD B2.

Kontraktsforpliktelsen var kr 4.020.000,- inkl mva men total kostnad for Forsvaret på prosjekt Xperiment Electronic Fence var kr 2.435.257,- inkl mva.

6 Teknologisk sammenheng

I 1996 inngikk Forsvaret en kontrakt med SINTEF og Siemens AS om utvikling av et nytt radar sensor konsept for Forsvaret under prosjektnavnet ABACUS. Rettighetene til denne radaren tilfalt etter prosjektavslutning SINTEF.

SINTEF overførte disse rettighetene til SSPR AS i mai 2002.

Utviklingen fra ABACUS til OCAS og ACTD bygger på samme grunnkonsept med bruk av en laveffektradar. Grunnkonseptet ble videreutviklet for å løse ulike oppgaver/funksjoner. Dette krevde spesialutviklet hardware og software for hver oppgave/funksjon.

7 Kontakt mellom Forsvaret og Tyra Invest AS ifm avhending av F-5 kampfly

FLO ved Driftsdivisjon/Ledelse/Forsyning/Forsvarets avhendingsprosjekt (FLO/D/L/F/FAP) avholdt møte med Tyra Invest AS 17 feb 2004. Møtet kom til etter at FD anmodet FLO om å møte Tyra Invest AS ved skriv datert 29 jan 2004. Dette som en respons på skriftlig henvendelse fra Tyra Invest AS til FD datert 20 jan 2004. På møtet fremla Tyra Invest AS sin forretningside knyttet til et eventuelt kjøp av femten F-5 kampfly fra Forsvaret. Kort dreiet dette seg om å tilby opplæring til nye NATO medlemsland i prosedyrer og rutiner for gjennomføring av kampflyoperasjoner i en NATO ramme. Videre agere som "aggressor" eller "red forces" ved gjennomføringen av større kampflyøvelser (eks Red Flag og NATO Air Meet).

I etterkant av møtet mottok FLO en forespørsel, datert 16 apr 2004, om kostnader vedrørende drift av F-5 jagerfly fra Tyra Invest AS, noe som ble besvart skriftlig.

12 mai 2004 ble det gjennomført et møte på Rygge flystasjon etter forespørsel fra Tyra Invest AS. Formålet var en fysisk inspeksjon av F-5 flyene.

Etter møtet 12 mai 2004, samt oversendt skriv vedrørende kostnadene knyttet til operativ drift av F-5 flyene har FLO/F/FAP ikke hørt noe mer fra Tyra Invest AS.

8 Kontraktetablering og oppfølging

Det er inngått en rekke kontrakter med selskaper i OCAS-sfæren initiert av NOBLE. Noen av kontraktene er inngått av NOBLE alene og noen er inngått av FLO på vegne av NOBLE. Det er funnet en rekke brudd på anskaffelsesregelverk og god forvaltningskikk i etablering og oppfølging av kontraktene i tidsperioden 1999 - 2004.

De vesentligste bruddene er:

- Forsvaret har gjort forpliktelser før kontrakt er inngått.
- Betydelige mangler ifm etablering av prosjekter – Dokumentasjon/anskaffelsesprotokoll.
- Mangelfull oppfølging av eventuelle royalties.
- Mangler mht utført kostnadskontroll iht anskaffelsesregelverket.

Forsvaret har siden 2004 arbeidet systematisk med forbedring av forvaltningen innen anskaffelser/innkjøp, økonomistyring og regnskap, og det er gjennomført en rekke initiativ og tiltak for å sikre en tilfredsstillende økonomistyring og forsvarlig forvaltning. Disse framgår bl a av St. meld. nr. 29 (2004-2005) "Om merforbruket på forsvarsbudsjettet i 2004", de årlige stortingsproposisjoner samt årlig DOK 1 fra Riksrevisjonen. Dette er fulgt opp av alle sjefer i Forsvaret og rapportert fra Forsvarsstaben til Forsvarsdepartementet.

Tiltakene omfatter bl a etterlevelse av regelverket ifm anskaffelser og innkjøp, utgivelse og oppfølging av "Forsvarssjefens direktiv for virksomhets- og økonomistyring", forbedring av intern kontroll samt reetablering av Forsvarssjefens internrevisjon. I tillegg er det gjennomført en rekke kompetansehevende tiltak.

Tiltakene har i sum medført en vesentlig forbedring av prosedyrer og forvaltning, slik at forholdet til industrien og til oppfølging av kontrakter nå er iht regelverket.

9 Samlede kostnader - oppsummering

Totalt registrerte kostnader påløpt mot de aktuelle firmaene og aktivitetene er kr 144. 517.863,- inkl mva.

Det understrekes at bruk av ulike regnskapssystemer, skifte av økonomisystem, flere aktører samt tid til disposisjon medfører usikkerhet med hensyn til tallene som fremkommer og fordelingen av disse.

Prosjekt	Utgifter inkl mva
OCAS-systemet	6,4 mill
ACTD	66,8 mill
ODIN	63,3 mill
XCLURAD	3,4 mill
Electronic Fence	2,4 mill
Div ikke fordelt på prosjekt	2,2 mill
SUM	144,5 mill

Utfordringene med å redegjøre for sakskomplekset er forsterket ved at Forsvaret i perioden har endret arkivsystem, gjennomført betydelige organisasjonsendringer samt at notoriteten ved spesielt NOBLE har vært mangelfull i organisasjonens tidlige år.

Forsvarlig forvaltning og det å kunne dokumentere virksomheten har det vært satt fokus på i Forsvaret de senere år og dette har medført betydelige forbedringer på dette området.

Jari Eirik Finseth
Viseadmiral
Sjef Forsvarsstaben